

Geçmişten günümüze Kırklareli’nde Yahudi nüfusu

Jewish populations in Kırklareli from the past to the present

Aydın CİDAN¹ , Kaan KAPAN²

¹İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Departmanı, İstanbul, Türkiye

²İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Departmanı, İstanbul, Türkiye

ORCID: A.C. 0000-0001-5621-5746; K.K. 0000-0003-2979-5057

ÖZ

Yahudi diasporalarının geniş coğrafyalara dağılması ve farklı devletlerde pek çok milletle bir arada yaşayıp etkileşimde bulunması, pek çok araştırmacıyı Yahudiler üzerine çalışmaya çekmiştir. Çalışmamızın konusunu da Osmanlı döneminden başlayarak günümüze kadar Kırklareli’nde yaşamış olan Yahudileri nüfus açısından ele almaktır. Yahudilerin Kırklareli’ne tam olarak ne zaman geldikleri hakkında kesin bir tarih olmamakla birlikte, tespit edilen yayın ve diğer çalışmalar sonrasında Yahudilerin Kırklareli’ndeki varlığından bahsedilen ilk eserin Simeon adlı Polonyalı bir seyyahın (1608 yılı) günlüğü olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmamızda Osmanlı Döneminden Cumhuriyetin ilk yıllarına ve Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar olan Yahudi nüfusu hakkında elde ettiğimiz bilgiler eşliğinde, nüfusun artış ve azalış durumları incelenmiş, gerçekleşen artış veya azalışların arka planındaki toplumsal, siyasi ve ekonomik faktörler ele alınmıştır. Çalışmamız boyunca gerek Yahudiler gerekse Kırklareli hakkında gerekli yazın taraması yapılmış ve çalışmamıza katkı sağlayabilecek kişilerle de gerekli mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırklareli, Yahudi Nüfusu, Tarihi Coğrafya.

ABSTRACT

The widespread of the Jewish diaspora across many states in various geographies has attracted the attention of many researchers. Our main subject is the Jewish population that has been living in Kırklareli since the Ottoman Era. It is not known when exactly the Jewish community of Kırklareli was founded, but published materials and other studies indicate that the earliest mention in writing was in the Polish traveler Simeon’s journal in 1608. In our study, the rise and fall of the Jewish population is examined together with the information we gathered about the Jewish population from the Ottoman Era to the early Republic and from the early Republic to the contemporary period, including the sociological, political, and economic factors related to these vicissitudes. In this study, correspondence is examined for information on both the Jewish community and Kırklareli more broadly, and interviews were performed with individuals who could contribute to our study.

Keywords: Kırklareli Jewish Population, Historical Geography.

Başvuru/Submitted: 30.03.2019 **Kabul/Accepted:** 08.05.2019

Sorumlu yazar/Corresponding author: Aydın CİDAN / aydin.cidan@ogr.iu.edu.tr

Atıf/Citation: Cidan, A., Kapan, K. (2019). Geçmişten günümüze Kırklareli’nde Yahudi nüfusu. B. Gonencgil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbasi (Ed.), 1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book (s. 160-166) içinde. İstanbul, Türkiye: Istanbul University Press. <https://doi.org/10.26650/PB/PS12.2019.002.017>

1. GİRİŞ

Yahudilerin tarihine genel olarak baktığımızda, Birinci İsrail Krallığı (M.Ö 1050-930), İkinci İsrail Krallığı (M.Ö 930-720), Yehuda Krallığı (M.Ö 930-586), Hoşmonayim Krallığı (M.Ö 140-37) ve Bar Kohba'nın İsrail Devleti (M.S 132-136) dönemlerinde kendi bağımsız devletlerine sahip oldukları görülmektedir (Erdoğan, 2010: 193-203). Ancak bu devletlerin kuruluş ve yıkılış tarihlerine bakıldığında da aralarında fetret dönemleri göze çarpmakta, istikrarlı bir şekilde birbirlerinin ardından devam etmemekte bu durum da Yahudilerin yaşamış olduğu bölgenin siyasi açıdan çalkantılı olduğunu göstermektedir. Siyasi açıdan değişimler yaşayan bölgelerin halkları da, siyasi değişimin yönüne göre olumlu veya olumsuz etkilere maruz kalabilmektedir ki bu bölgedeki değişimler Yahudiler açısından felakete varan trajediler yaşanmasına sebep olmuştur.

Yahudilerin Mısır, Filistin-İsrail bölgelerinden kopartılarak büyük nüfus kitlelerinin dünyanın farklı yerlerine göçe, bir başka ifadeyle sürgüne, gönderilmelerinin başlangıcı İkinci İsrail Krallığı'nın Asurlular tarafından M.Ö. 720 yılı civarında işgaliyle başlar. O dönemlerde Doğu'da ele geçirilmiş ülkelerin halklarının sürgüne gönderilmesi siyasi bir önlem olarak yaygın olduğu için Yahudiler de bundan payını almıştır (Groeples, 1999: 7-8). Öyle ki 12 kabileden meydana gelen Yahudilerin, 10'unun bu sürgünle beraber kaybolduğu "Kayıp On Kabile" ile ilgili pek çok sayıda iddia ve efsane ortaya atılmıştır (Erdoğan, 2010: 195). Asur istilasından sonra M.Ö 586 yılında gerçekleşmiş olan Babil İstilasını sonucunda da Yahudiler yaşadıkları topraklardan Babil'e sürülmüş bu durum da Yahudi Diasporasının başlangıcını teşkil etmiştir (Ben-Haim, 2008: 12).

Birinci Yahudi-Roma Savaşı sırasında da Titus komutasındaki askerlerin M.S. 70 yılında Kudüs'ü ele geçirmesiyle birlikte Yahudilerin büyük bölümü dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış ve köle olarak satılmıştır (Erdoğan, 2010: 203).

Asur ve Roma işgalleriyle başlayan geniş çaplı sürgünler, Yahudi diasporasının dünya coğrafyası üzerindeki dağılımları ve sayıları üzerinde etkili olmuştur. Yahudi sürgünlerinin sonucu olarak, Yahudilerin dünyanın çeşitli coğrafyalarına dağılmasıyla birlikte Yahudi Tarihinin büyük bölümünü, sürgünler ve yeniden başlangıçlar, şeklinde ifade etmek mümkündür.

İsrail'den sürgün edilen Yahudilerin belli bir kısmının Anadolu ve Trakya'ya yerleştiği, buralarda da uzun dönemler Bizans ve Osmanlı devletlerinde yaşadıkları görülmektedir. Osmanlı dönemindeki Yahudilerin yerleşimine bakıldığında, belirli bir kısmının Osmanlı idaresine giren yerlerde (Edirne, Selanik, Bursa gibi) hâlihazırda yaşadıkları, belirli kısmının da göçlerle (1492 yılında İspanya'dan sürülen Yahudiler gibi) gelerek Osmanlı şehirlerinde iskân edildiği görülmektedir (Güleryüz, 1993).

Yahudilerin vatanlarından sürgün edilmelerinden sonra, doğrudan Kırklareli'ne göç ettiklerine dair herhangi bir bilgi yoktur. Kırklareli, Yahudiler için Osmanlı Döneminde önem kazanmaya başlamıştır. Öncelikle Doğu Avrupa'da kökenli Yahudilerin, ardından Edirne'de yaşayan İspanya kökenli Yahudilerin Kırklareli'ne yerleşmeye başladığı görülmektedir. Çalışmamızda Kırklareli'ndeki Yahudi Nüfusu Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri olmak üzere iki devre ayrılarak incelenmiştir.

2. OSMANLI DÖNEMİNDE KIRKLARELİ'NDE YAHUDİ NÜFUSU

Kırklareli'nde Yahudi nüfusunun varlığını kanıtlayan tespit ettiğimiz ilk yazılı belge Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi olmuştur. 1608 yılında Kırklareli'ne uğramış olan Seyyah, bu tarihte şehrin Türk, Rum ve Podolya'dan (Bugünkü Ukrayna'nın güneybatısı) gelmiş ve bozuk bir Alman Lehçesi ile konuşan birçok Yahudi'den oluştuğunu belirtmektedir (Andreasyan, 1964: 3). 1608 tarihinde Kırklareli'nde bulunan Yahudilerin konuştukları dil bizlere Yahudilerin Kırklareli'ne göç ettikleri yer ve tarih hakkında bilgi sunmaktadır. Yahudilerin Almanca veya Alman Lehçesi ile konuşmaları, Kırklareli'ne gelen Yahudilerin Aşkenaz Yahudileri olduğuna işaret etmektedir. Aşkenaz Yahudilerinin kökenleri ise Almanya ve Doğu Avrupa'ya aittir.

Aşkenaz Yahudilerinin Osmanlı topraklarına XIV. yüzyıl sonu ve XV. yüzyıl başlarında göç etmeye başladıkları göz önüne alındığında, Kırklareli'ne de Yahudilerin ilk olarak bu tarihlerde göç ederek yerleştikleri düşünülmektedir (Güleryüz, 2018: 34; Lewis, 1984: 120; Ruderman, 2010).

Kırklareli'ne ikinci Yahudi göçü ise 1674 yılında Osmanlı-Polonya arasında yapılan savaştan sonra gerçekleşmiştir. Bu dönemde Sultan IV. Mehmet tarafından Podolya'dan Kırklareli'ne bir grup Yahudinin göç ettirildiği bilinmektedir (Galanti, 1947: 2; Haker, 2002: 297).

Kırklareli'ne yerleşen Aşkenaz Yahudilerinden sonra cemaat çevre yerleşmelerden de Yahudi göçü olarak büyümeye başlamıştır. Özellikle 1492 yılında İspanya'dan Osmanlı topraklarına göç eden Yahudiler, başlangıçta Edirne, Selanik, İstanbul gibi önemli şehirlere yerleşerek I. Derece Yahudi merkezleri meydana getirmişler, bu şehirlere Yahudi nüfusunun artması üzerine çevre yerleşmelere göç ederek Kırklareli gibi II. Derece Yahudi merkezlerinin oluşmasını sağlamışlardır (Galanti, 1947: 117; Levy, 2002).

Kırklareli’ndeki Yahudi cemaati XVII. Yüzyıldan itibaren ise özellikle Edirne’den göç alarak büyümeye başlamıştır. Edirne Yahudileri İspanyol kökenli olduklarından Kırklareli’ndeki Yahudi mezarlığında da 1655 yılına ait mezar taşlarında Seferad¹ kökenli isimlere rastlamak mümkündür (Güleryüz, 2018: 35). Bu durum XVII. yüzyılda Kırklareli’nde İspanyol kökenli Yahudilerin yaşadığını da kanıtlamaktadır.

Osmanlı döneminde, Kırklareli’ndeki Yahudi nüfusunun sayısal olarak ifade edildiği ilk önemli belge, Kırklareli Hahamı ile Edirne Musevi Din Kurulunun arasında geçen bir yazışmadır. Belgeye göre 1760 yılında Kırklareli’ndeki Yahudiler 40 haneden oluşmakta, bu da yaklaşık 150-200 arasında bir nüfusun varlığına işaret etmektedir (Haker, 2002: 298).

Osmanlı Devletinin ilk nüfus sayımının yapıldığı 1831 yılı nüfus sayım neticelerinde ise Kırklareli’nin nüfusuna yer verilmediği için, bu tarihte Kırklareli’ndeki Yahudi nüfusu ile ilgili de herhangi bir bilgi günümüz itibariyle bulunmamaktadır (Karal, 1997). Ancak ileride yapılacak olan çalışmalar ve ortaya çıkabilecek yeni belgeler ışığında Kırklareli nüfusunun bu kayıp döneminin aydınlatılabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Kırklareli’nin 1844 yılına ait temettuat² defterine göre ise 48 haneden meydana gelen Yahudi nüfusu yaklaşık 240-250 kişi civarında (Kabakçı, 2013) olduğu bilinmektedir.

Osmanlı Döneminde, Kırklareli’ndeki Yahudi nüfusunu içeren en önemli kaynaklardan biri de salnamelerdir. Özellikle Vilayet Salnameleri hazırlandığı dönemin idari ve demografik yapısını ortaya koyması itibariyle önem taşımaktadır. Kırklareli uzun dönem boyunca Edirne’ye bağlı bir idari yapıda olduğundan, Kırklareli’ne ait bilgiler de Edirne Vilayet Salnamelerinin içerisinde mevcuttur. Edirne Vilayet Salnameleri ilk olarak 1870 (1287) ve son olarak 1902 (1319) yılında yayımlanmış 28 salnameden oluşmaktadır (Duman, 2000: 97-99). Bu salnamelere göre Kırklareli’ndeki Yahudi nüfusu şu şekildedir:

Tablo 1: Edirne Vilayet Salnamelerine Göre Kırklareli’nde Yahudi Nüfusu

Salname	Kadın	Erkek	Toplam
1876	-	252	500-600 (Yaklaşık)
1887	413	476	889**
1888	413	476	889**
1889*	417	461	904 (878)**
1890	456	496	952**
1891	456	496	952**
1892(1309)	355	384	739
1892(1310)	-	-	692
1894	382	404	786
1895	382	404	786
1896	382	404	786
1897	382	404	786
1898	382	404	786
1899	382	404	786
1900	382	404	786
1901	429	454	883
1902	429	454	883

* 1889 yılına ait salnamede Yahudi nüfusu belirtilirken yabancı nüfus kadınlarda 8 erkeklerde 18’dir. Yerli nüfus ise kadınlarda 409 erkeklerde ise 443’tür. Nüfus icmalı (nüfus özeti) hanesinde kadınlar 417 ve erkekler 461 kişi olarak verilmiştir. Buna göre nüfus yekünü hanesinde 878 kişi yazılması gerekirken 904 kişi yazılmıştır. Buradaki hata, büyük ihtimalle icmal nüfus yapıldıktan sonra yabancı nüfus hanesindeki kadın ve erkek nüfusun, nüfus icmalı ile tekrar toplanarak nüfus yekünuna yazılmasındadır. Nitekim yabancı kadın ve erkek nüfusu toplamı 24 kişi olduğundan bu sayının nüfus icmalı hanesindeki 878 kişi ile toplanması sonucu 904’ ulaşmaktadır (Edirne Vilayet Salnamesi, H 1306-M 1889: 260).

**Kırklareli’ne bağlı olan yerleşmelerle birlikte toplam Yahudi nüfusunun verildiği düşünülmektedir.

Kaynak: Edirne Vilayet Salnameleri 1870-1903

Edirne Vilayet Salnamelerinde Yahudi nüfusuna ilk olarak 1876 Salnamesinde rastlamaktayız. Bu tarihte sadece erkek nüfusuna yer verilmiş olan salnameye göre Kırklareli’nde 252 kişi bulunmakta bu da toplam nüfusun yaklaşık 500-600 civarında olduğuna işaret etmektedir. 1887 yılı salnamesinde ise erkek nüfusun yanında kadın nüfus da verilmeye başlanmıştır. Buna göre 413 kadın ve 476 erkekten oluşan Yahudi nüfusu toplamda 889 kişidir.

1 İspanya kökenli Yahudiler için kullanılan bir ifadedir.

2 Osmanlı Devleti döneminde vergileri düzenlemek için tutulan kayıtlar. Aynı zamanda yerleşmelerin demografik yapıları hakkında da bilgiler vermektedir.

1892 yılı Salnamesinde nüfusun 739'a kadar düştüğü görülmektedir. Bunun sebebinin ise 1887 Salnamesinden itibaren Kırklareli'nin Yahudi nüfusu verilirken yaklaşık 200 Yahudi nüfusun yaşadığı Lüleburgaz'ın Kırklareli nüfusuna dâhil ederek sunulmasıdır. Nitekim 1892'den itibaren hazırlanan Salnamelerde Lüleburgaz Kazasının nüfusu ayrı olarak verilmeye başlanmış ve 1892 Salnamesinde Lüleburgaz'da 105 kadın ve 113 erkek olmak üzere toplamda 220 Yahudi'nin yaşadığı görülmüştür.

Salnamelerde nüfus ile karşılaştığımız önemli bir mesele ise nüfusun güncellenme sıklığıdır. 1887-1888, 1890-1891, 1893-1900 ve 1901-1902 yılları arasında hazırlanan salnamelerde nüfusun aynı şekilde tekrar ettiği görülmektedir. Nüfusun doğal gelişim seyrine pek de uygun olmayan bu durum, nüfus verilerinin en son güncellendikten sonra tekrar güncellenmesine kadar salnamelerde aynı şekilde verildiğini göstermektedir.

Tabloda yer vermediğimiz salnamelerde ise nüfus detaylı olarak (nüfus Sadece Müslim, Gayrimüslim ve Kıptiyan olarak tasnif edilmiş) yazılmadığı için Yahudi nüfusuna ulaşılamamıştır.

Yahudi nüfusunun verildiği 1902 yılına ait son salnameden 10 yıl kadar sonra 1912 yılında, Birinci Balkan Savaşının hemen öncesinde, Kırklareli'ndeki Yahudi nüfusunun yaklaşık 1300 kişiden meydana geldiği belirtilmektedir. Bunu takiben Osmanlı Devletinin son nüfus istatistiğinin oluşturulduğu 1914 yılında ise Kırklareli'ndeki Yahudi nüfusu 987 kişiden oluşmaktadır. 1920 yılına gelindiğinde ise nüfus 800 kişiye kadar düşmüştür (Haker, 2002: 298-299; Karpat, 1985: 170-171).

1912'den 1920 yılına kadar devam etmiş olan nüfustaki azalma, Osmanlı Devletinin son dönemlerde girmiş olduğu savaşlarla ve beraberinde gelen ekonomik sıkıntılarla açıklanabilir. Özellikle I. Balkan Savaşından sonra nüfusu azalan ve ekonomik imkânları daralan Kırklareli'nden dışarıya yoğun bir Yahudi göçünün yaşandığı hatta bu göçlerin önemli kısmının başta Amerika ve Fransa olmak üzere yurt dışına doğru gerçekleştiği görülmüştür (Haker, 2002: 299). Yine 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı ve ardından devam eden Kurtuluş Savaşı dönemlerinde yaşanan Yunan işgali gibi sebeplerle istikrarsız bir yer haline gelen Kırklareli'nde Yahudilerin nüfusu giderek azalmıştır.

3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE KIRKLARELİ'NDEKİ YAHUDİ NÜFUSU

Bilindiği üzere Türkiye Cumhuriyetindeki ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Dolayısıyla bu tarihten önce ülkenin çoğu yerleşmesinin nüfusu tam olarak bilinmemektedir. Fakat dönemin Sağlık Bakanlığı tarafından ilki 1922 ve sonuncusu 1938 yılında olmak üzere neşredilmiş olan "Türkiye'nin Sıhhi İhtimai Coğrafyası" adı altındaki çalışmalar, adına hazırlandıkları vilayetler hakkında demografik açıdan kapsamlı bilgiler sunmaktadır. "Türkiye'nin Sıhhi İhtimai Coğrafyası" çalışmaları kapsamında ele alınmış şanslı vilayetlerden biri de Kırklareli olmuştur. 1925 yılında basılmış olan "Türkiye'nin Sıhhi İhtimai Coğrafyası: Kırklareli (Kırk Kilise) Vilayeti" adlı eserde Kırklareli'ndeki Yahudi nüfusuna ait bilgilere yer verilmiştir. Cumhuriyet döneminde yapılan nüfus sayımlarında ise Kırklareli'ndeki Yahudi nüfusuna 1927, 1935, 1945, 1955 ve 1965 yıllarında yapılan genel nüfus sayımlarında yer verilmiştir. Genel nüfus sayımları ve diğer farklı kaynaklardan edindiğimiz bilgilere göre Kırklareli'nin Cumhuriyet Dönemindeki Yahudi nüfusu şu şekildedir:

Tablo 2: Cumhuriyet Döneminde Kırklareli'ndeki Yahudi Nüfusu

Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam
1923-24	311	269	580
1927	391	271	662
1935	219	195	414
1945	124	108	232
1955 ³	49	61	110
1965 ⁴	41	33	74(45 ⁵)
2002	4	4	8
2006	3	2	5
2019	1	1	2

Kaynak: Armutçu, 2002; Cidan & Kapan, 2019; Haker, 2002; Koçal, 2006; T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1949; T.C. Baş Vekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1929; T.C. İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937; T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 1969; T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1961.

3 Kırklareli Vilayetinin genelinde yaşayan toplam Yahudi nüfusu verilmiştir. Şehir merkezi nüfusu ayrı olarak yazılmamıştır (T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1961)

4 Devlet İstatistik Enstitüsü, 1965 yılı sonuçlarında, bir ile bağlı olan ve nüfusu 10.000 ve üzerinde olan yerleşmelerdeki nüfusun dinlere göre dağılımı birlikte verildiği için, bu tarihte Kırklareli'nde bağlı ve nüfusu 10.000'in üzerinde olan Lüleburgaz ve Babaeski'de yaşayan Yahudi nüfusu da bu sayının içerisindeydi. Dolayısıyla sadece Kırklareli şehir merkezinde yaşayan Yahudi nüfusu ayrı olarak belirtilmemiştir (D.İ.E, 1969).

5 Kırklareli şehir merkezinde yaşayan nüfus (Güleryüz, 2018: 35)

Cumhuriyetin ilk yıllarında Kırklareli’ndeki Yahudi nüfusunun seyrine baktığımızda 1923-24 yıllarında 580 kişi olan nüfusun 1927 yılında 662 kişiye çıktığı görülmektedir. Aslında bu dönem Kırklareli’ndeki Yahudi nüfusunun Cumhuriyet Döneminde artış gösterdiği ilk ve son dönem olmuştur. 1927’den 1935 yılına gelindiğinde nüfusun 662’den 414’e kadar gerilediği görülmektedir. Bu azalma 1927’den 1935’e kadar peyderpey gerçekleşmemiştir. 1934 yılında Trakya ve Kırklareli’nde gerçekleşmiş olan Yahudi karşıtı olaylar (Trakya Olayları) sebebiyle, olayların gerçekleştiği gecenin sabahında 4 Temmuz 1934 günü Yahudi nüfusunun büyük bölümünün (400 kişi kadar) göç ettiği belirtilmiş, sonuç itibariyle de nüfus 1935’te 414 kişi olmuştur (Bali, 2008: 186).

Kırklareli’nde Yahudi nüfusunun azalmasına sebep olan bir başka durum da 1942 yılında uygulanmaya başlayan “Varlık Vergisi” olmuştur. Varlıklı aileleri ağır vergi yükleriyle ezen bu uygulama sonucunda Kırklareli’nden bazı Yahudiler göç etmek zorunda kalmış ve bunun sonucunda nüfus, 1945 yılına gelindiğinde 232 kişiye kadar düşmüştür. 1948 yılında İsrail Devletinin kurulmasıyla beraber İsrail’e göçler başlamış ve 1955’te nüfus 110 kişi kalmıştır (Aktar, 2001; Gülerüz, 2018: 35).

1965 yılında şehirdeki nüfus sadece 74 kişiden meydana gelmiştir. Bu tarihten itibaren doğal seyri içerisinde nüfus sürekli azalma göstererek 2002’e 8, 2006’da 5 kişiye kadar düşmüştür. Günümüzde ise sadece 2 kişi yaşamaktadır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Coğrafi konumu itibariyle Kırklareli’nin, Avrupa ve Asya kıtaları arasında geçiş noktasında bulunması, tarih boyunca pek çok farklı devletin egemenlik sahası içerisinde yer almasına ve bu özelliği nedeniyle de pek çok savaşa ve el değişikliklerine sahne olmuştur. Bölge deki farklı medeniyetler demografik yapı olarak farklı etnik grupların toplandığı veya göç ettiği bir yerleşmeye dönüşmesine yol açmıştır. Tarihte Kırklareli’nin yaşamış olan etnik gruplardan birisi de *Yahudiler* olmuştur.

Kırklareli’nin Yahudiler için bir çekim merkezi haline gelmesi ve burada nüfusun artması, Osmanlı Devletinin güçlü ve bölgenin istikrarlı olduğu zamanlara (XVI. ve XIX. yüzyıllar arası) denk gelmektedir. Buna karşılık XX. yüzyılın başlarında gerçekleşen I. Balkan Savaşı ve devamında I. Dünya Savaşı akabinde yaşanan Yunan İşgali gibi sebepler bölgenin istikrarını bozarak, Yahudilerin Kırklareli’nden göçünü hızlandırmıştır.

Cumhuriyet Döneminde ise nüfus artışı sadece 1923-24 yıllarından 1927 yılına kadar gerçekleşmiş ve 1934 yılından itibaren 1934 Trakya Olayları, Varlık Vergisi ve 1948’de İsrail’in kurulması gibi sebeplerle nüfus günümüze kadar sürekli azalmıştır.

Bu nüfus azalışının olumsuz sosyoekonomik etkiler bıraktığını söylemek mümkündür. Neticede tarihten günümüze kadar Yahudiler ticaret ile uğraşan ve Kırklareli ekonomisine canlılık katan bir topluluk olmuştur. Dolayısıyla Yahudilerin Kırklareli’nden göç etmesiyle birlikte ekonomik olarak yavaşlama gerçekleştiğini söylemek mümkündür.

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine ait dikkat çekilmesi gereken önemli bir nokta da nüfusun azalış şekilleridir. Osmanlı döneminde Kırklareli’nden göçen Yahudi nüfusu daha çok savaşlar sebebiyle gitmiş, daha özgür ve demokratik bir rejimin başladığı Cumhuriyet döneminde ise Yahudi göçlerinde siyasi sebepler etkili olmuştur.

Günümüzde kökleri Kırklareli’ne dayanan ve dünyanın çeşitli ülkelerine dağılmış olan pek çok Yahudi yaşamaktadır. Bu kişilerin Kırklareli’ne bağlılıklarını sağlamanın ve hiç olmazsa yılın belli dönemlerinde turist olarak Kırklareli’ne çekmenin yolları düşünülmelidir. Bu anlamda Kırklareli’nde Yahudilere ait olan izler tekrar restorasyon yapılarak canlandırılmalı (Sinagog, Mezarlık, Evler v.s), kültürel etkinlikler düzenlenmeli veya bir Yahudi müzesi kurulmalıdır.

Yahudilerin uzun bir dönem Kırklareli’nde yaşadığı gerçeğinden yola çıkarak, Kırklareli’nin geçmişinde kalmış olan bu kültürel etkileşim tekrar gün yüzüne çıkarılarak yeni kuşak yerli halkın da bu durumun bilincinde olması sağlanmalıdır.

Kırklareli’nde Yahudi nüfusu ile ilgili çalışmamızı yürütürken karşılaştığımız en önemli problemlerden biri doğru bilgiye erişebilme olmuştur. Yaptığımız karşılaştırmalı araştırmalar ve nüfusa ait yaptığımız araştırmalar neticesinde bazı kaynaklarda verilen Yahudi nüfusunun yanlış olduğu görülmüş ve bunlar tarafımızca düzeltilerek çalışmamıza eklenmiştir.

Sadece Kırklareli’ndeki Yahudileri konu alan çalışmalara ve yayınlara baktığımızda oldukça az sayıda oldukları görülmüştür. Bu konuda araştırmacılar için önemli bir saha ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla araştırmacıların bu sahaya ilgileri çekilerek Kırklareli’ndeki Yahudiler ile ilgili çalışmaların sayısı artırılmalıdır.

KAYNAKÇA

A. SALNAMELER

- Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1287-M 1870). *Def'a 1*. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1288 M 1871). *Def'a 2*. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1289 M 1872). *Def'a 3*. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1290 M 1873). *Def'a 4*. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1291 M 1874). *Def'a 5*. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1292 M1875). *Def'a 6*. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1293 M 1876). *Def'a 7*, Sayfa 113. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1294 M 1877). *Def'a 8*. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1300 M 1883). *Def'a 9*. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1301 M 1884). *Def'a 10*. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1302 M 1885). *Def'a 11*. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1303 M 1886). *Def'a 12*. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1304 M 1887). *Def'a 13*, Sayfa 259. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1305 M 1888). *Def'a 14*, Sayfa 263. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1306 M 1889). *Def'a 15*, Sayfa 260. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1307 M 1890). *Def'a 16*, Sayfa 260. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1308 M 1891). *Def'a 17*, Sayfa 260. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1309 M 1892). *Def'a 18*, Sayfa 250. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (H 1310 M 1892). *Def'a 19*, Sayfa 507. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (Mali 1310 M 1894). *Def'a 20*, s.y. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (Mali 1311 M 1895). *Def'a 21*, Sayfa 237. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (Mali 1312 M 1896). *Def'a 22*, Sayfa 240. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (Mali 1313 M 1897). *Def'a 23*, Sayfa 240. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (Mali 1314 M 1898). *Def'a 24*, Sayfa 243. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (Mali 1315 M 1899). *Def'a 25*, Sayfa 251. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (Mali 1316 M 1900). *Def'a 26*, Sayfa 253. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet Salnamesi. (Mali 1317 M 1901). *Def'a 27*, Sayfa 398. Edirne Vilayet Matbaası.
Edirne Vilayet-i Celilesi Salnamesi. (Mali 1319 M 1903). *Def'a 28*, Sayfa 1008. Edirne Vilayet Matbaası.

B. GENEL NÜFUS SAYIMLARI

- Türkiye Cumhuriyeti Baş Vekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1929). 28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri. *Fasikül II*, Sayfa 111. İstanbul: Hüsnütabi Matbaası.
Türkiye Cumhuriyeti İstatistik Genel Direktörlüğü. (1937). Genel Nüfus Sayımı 20 İlk Teşrin 1935 Kati ve Mufassal Neticeler. *Kırklareli Vilayeti, Neşriyat Sayısı :75 Cilt: 34*, Sayfa 19. Hüsnütabi Basımevi.
Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1949). Genel Nüfus Sayımı 21 Ekim 1945. *Yayın Sayısı 286 Cilt No.31*, Sayfa 12. Ankara: İstatistik Genel Müdürlüğü.
T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1961). Genel Nüfus Sayımı 13 Ekim 1955. *Türkiye Nüfusu, Yayın 399 Cilt 67*, Sayfa 113-119. Ankara: İstatistik Genel Müdürlüğü.
T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü. (1969). Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri 24.10.1965. *Yayın No. 568*, Sayfa 230-239. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.

C. KİTAP, MAKALE, TEZ VE DİĞER YAYINLAR

- Aktar, A. (2001). *Varlık Vergisi ve Türkleştirme Politikaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
Andreasyan, H. (1964). *Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi 1608-1619*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 1073.
Bali, R. (2008). *1934 Trakya Olayları*. İstanbul: Kitabevi.
Ben-Haim, R. (2008). *İsrail Hakkında Gerçekler*. Kudüs: İsrail Enformasyon Merkezi. Haziran 02, 2019 tarihinde https://mfa.gov.il/MFA_Graphics/MFA%20Gallery/Documents%20languages/Turkish/ISRAIL%20HAKKINDA%20GERCEKLER.pdf adresinden alındı
Cidan, A., & Kapan, K. (Dü). (2019). *Türkiye'nin Sıhhi-i İçtimai Coğrafyası Kırkkilise (Kırklareli) Vilayeti* (1 b.). Kırklareli Belediyesi Yayınları.

- Duman, H. (2000). *Osmanlı Salnameleri ve Nevsalleri* (2. b., Cilt I). Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.
- Erdoğan, Ö. (2010). *Yahudilik Tarihi*. İstanbul: Kalipso Yayınları.
- Galanti, A. (1947). *Türkler ve Yahudiler Tarihi, Siyasi Tetkik* (İlaveli 2. Baskı). İstanbul: Tan Matbaası.
- Groepler, E. (1999). *İslam ve Osmanlı Dünyasında Yahudiler* (1. b.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Gülyüz, N. (1993). *Türk Yahudileri Tarihi -I-*. İstanbul: Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş.
- Gülyüz, N. (2018). *Tarih Boyunca Trakya ve Anadolu'da Yahudi Yerleşim Yerleri* (Cilt II - Trakya ve Anadolu). İstanbul : Gözlem Yayınevi.
- Haker, E. (2002). *Bir Zamanlar Kırklareli'de Yahudiler Yaşardı* (2. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kabakçı, B. (2013). XIX. Yüzyıl Ortalarında Kırklareli (Kırkkilise)'de Sosyal ve Ekonomik Hayat. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı.
- Karal, E. Z. (1997). *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1881* (2. b.). Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü.
- Karpat, K. (1985). *Ottoman Population 1830-1914 Demographic and Social Characteristics*. Wisconsin: The University of Wisconsin Press.
- Levy, A. (Dü.). (2002). *Jews, Turks, Ottomans A Shared History Fifteenth Through the Twentieth Century*. New York: Syracuse University Press.
- Lewis, B. (1984). *The Jews of Islam*. West Sussex: Princeton University Press.
- Ruderman, D. (2013). *Erken Modern Dönem Yahudi Tarihi*. (L. Deadato, Çev.) İstanbul: İnkılap Kitapevi.

D. İNTERNET KAYNAKLARI

- Armutçu, E. (2002, Ekim 19). *Kırklareli'de Son 8 Yahudi*. Mayıs 15, 2019 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/kirklareli-de-son-8-yahudi-104563> adresinden alındı.
- Koçal, E. (2006, Şubat 12). *Kırklareli'nin Son 5 Yahudisi*. Mayıs 15, 2019 tarihinde <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/02/15/cp/gnc119-20060212-102.html> adresinden alındı.